

PROPOSTAS DA REAL ACADEMIA GALEGA Ó GOBERNO E MAIS Ó PARLAMENTO DE GALICIA

Aprobadas na sesión plenaria
de 8 de setembro do 2001

A Coruña, 2002

R 14022

Real Academia Galega
A Coruña, 2002
Depósito Legal: C - 1013-02

Excmos. señores representantes do Pobo galego

PROPOSTAS DA REAL ACADEMIA GALEGA

Ó GOBERNO E MAIS Ó PARLAMENTO DE GALICIA

Aprobadas na sesión plenaria de 8 de setembro do 2001

A Coruña, 2002

A Academia considerou oportuno deixar pasa-lo período electoral e presentou estas propostas ó novo Goberno de Galicia e ó Parlamento o 10 de febreiro do 2002.

Por cortesía institucional, a Academia decidiu non dalas a coñecer á sociedade galega ata o día de hoxe.

A Coruña, 17 de maio do 2002.

Excelentísimos Señores representantes do Pobo galego

A situación da lingua galega debe ser obxecto de especial atención nun programa de Goberno, porque a lingua é o elemento esencial que xustifica a existencia da propia nacionalidade histórica. Por iso, esta Real Academia Galega quere lembrarllas algunhas urxencias que a lingua presenta a aquelas persoas que aspiran a asumir a máxima responsabilidade de goberno en Galicia. Non é obxecto deste breve comunicado un pormenorizado estudio da situación, dado que os propios partidos teñen no seu seo sociolingüistas que están capacitados para facelo, senón só sinalar algunhas necesidades inaprazables.

Esta Academia empeza por recoñecer que, maiormente dende que Galicia ten autonomía, a lingua galega deu un salto moi importante na súa presenza pública, no acceso a ámbitos e funcións que había séculos que perdera ou nos que nunca estivera, na difusión dun estándar dentro e fóra de Galicia, na multiplicación de publicacións, na extensión do seu estudio e consecuentemente no prestixio social e na aceptación por parte de sectores sociais que antes lle eran indiferentes ou hostís. Ben mirado, a normalización da lingua galega era unha innovación moi profunda dos usos atávicos en Galicia e os sucesivos Gobernos galegos tiveron un traballo non sempre doado nin sempre aplaudido. A Academia recoñece a dificultade, os éxitos e as sombras. En calquera caso agradece o traballo a tódolos servidores públicos que, dende o goberno ou dende a oposición, traballaron por faceren máis suave e máis eficaz esta innovación de normaliza-la lingua galega.

Na seguridade de que a todos nos anima o sentimento sincero de garantirlle á nosa lingua as *mil primaveras* que soñou Cunqueiro, esta Academia quere enfocar algúns problemas que están pexando innecesariamente o avance.

Medios de comunicación públicos (CRTVG, TVE, RNE)

O prestixio de que gozan os medios de comunicación nesta sociedade prestixia a lingua na que transmiten. Algúns dos máis arraizados prexuízos lingüísticos esfareláronse nestes anos nos que a sociedade galega, afeita a vivir en diglosia, puido ver que de todo se podía falar e se falaba en galego. E, vendo que en galego se falaba de medicina, economía, filosofía, deportes ou se dicía a misa, era doado mentalizar que en galego se podía facer todo iso, aínda que nunca tal se vira. A CRTVG foi posiblemente o máis eficaz instrumento do cambio de mentalidade do pobo galego verbo da súa lingua. Esta Academia quere felicitar a cantos traballadores puxeron o seu saber e mailo seu traballo nesta gran obra.

A Academia quere, sen embargo, advertir algunhas importantes disfuncións. A primeira é a rutina xa ben asentada en moitos traballadores de elaboraren en castelán un produto que se emite en galego. Máis alá da falta de sintonía coa razón primeira da existencia da empresa, isto prexudica ós locutores que no directo se ven forzados a seren tradutores simultáneos con mingua da calidade. Resulta estridente, ademais, para cantos galegos se achegan a unha gravación observar que parte do funcionamento interno da CRTVG non corresponde ó elemento que a distingue doutras cadeas: a lingua. A segunda disfunción é a extensión dos problemas lingüísticos de moitos locutores. Por non falar máis ca do eido fonético, existe unha alarmante proporción de persoas que non distinguen vocais abertas de pechadas, despalatalizan o xe, fan alveolar o ene velar ou entoan o galego con cadencias ascendentes impropias da nosa lingua. Cando entrevistan un galego falante auténtico, chama a atención con demasiada frecuencia o contraste entre a rica fonética do entrevistado e a pobreza da do entrevistador. Tendo en conta que as cadeas de radio e televisión son en todas partes as primeiras difusoras e moldeadoras do estándar, debe de producirse un cambio substancial se non queremos que en pouco tempo a lingua galega media perda a súa identidade. A pesar dos esforzos de asesoramento lingüístico personalizado, que a moitos locutores lles ofrece a CRTVG, a situación é deficitaria. A CRTVG debe marcarse o obxectivo de que, como noutros

países, o seu galego poida recomendarse como modelo ós estudantes de lingua. Para isto é imprescindible que na elección dos que han de poñer a súa voz a aprobación previa dos lingüistas sexa requisito indispensable e anterior á valoración da fotoxenia, elegancia, expresividade e demais condicións para ese traballo.

Nos outros medios públicos a situación non parece mellor.

Medios privados de comunicación

A situación do galego nos medios privados de comunicación é irrisoria. Nas publicacións da Academia xa se publicaron algunhas medicións que fan ver que a presenza nos xornais dende 1990 a fins de 1998 variou dun 4'23% a un 3'29%, se non contámo-la presenza do xornal *O Correo Galego* (e, se o incluimos, a 14'57%). Na actualidade esa proporción parece manterse e, a primeira vista, non parece que fose peor antes da Constitución. Para máis, os contidos en galego son, en boa parte, colaboracións literarias e publicidade institucional directa ou en forma de reportaxe.

A situación é anormal. Esa proporción non corresponde a ningún dos datos que ofrece o *Mapa Sociolingüístico de Galicia*. Non cadra cos datos de capacidade de comprensión ou de lectura da sociedade galega, nin cos do uso real, nin co que os propios galegos din desexar para esta actividade. O escaso eco conseguido por algúns medios escritos en galego non é, na opinión desta Academia, atribuíble, de maneira primordial e moito menos de maneira exclusiva, a cuestións estritamente lingüísticas.

A función de espello que cumpren os medios privados de comunicación funciona en Galicia de maneira deformante. Boa parte do que acontece en galego aparece nos medios en castelán, co que a sociedade galega interioriza inconscientemente que a súa verdadeira realidade é outra. E esta falsa imaxe, que un acaba tendo de si mesmo, actúa despois negativamente nas escollos lingüísticos que poida facer na

actividade familiar ou profesional. Mentres os medios de comunicación privados non deixen de presentar deformada a realidade lingüística de Galicia, mentres a sociedade galega se vexa neles cunha proporción de uso lingüístico distinta á real, vai ser moi difícil loitar contra inhibicións inexplicables no eido familiar.

A Real Academia Galega xa se dirixiu hai dous anos a tódolos medios de comunicación privados e o silencio foi case total. Non se pedía, nin se pide, unha brusca alteración de pautas de traballo que poidan crear problemas laborais ou incidir negativamente nas vendas. Pedíase e pídese un aumento anual dun 10% de uso, ben dosificado polas seccións de maior audiencia, para ir estimulando suavemente a aceptación do seu público e creando lentamente a demanda que os medios saben crear tan ben. A Real Academia Galega cre que a experiencia destes anos demostra que a lingua en Galicia non é un problema de comunicación, non é un ruído, senón todo o contrario: varias veces as maiores cotas de audiencia acadáronse con produtos en galego.

O Goberno Galego dispón de importantes recursos para estimular este aumento de uso. Nin son os únicos o control daqueles medios ós que se lles concedeu licencia de emisión cunha proporción de galego preestablecida na concesión. A Real Academia Galega solicita do próximo Goberno Galego un compromiso de acción eficaz neste eido, sen o que será moi difícil que Galicia presente o seu verdadeiro rostro e se libere de tabús lingüísticos que aínda pexan o uso normal da lingua galega.

O ensino

O ensino é unha actividade regulada directamente polo Goberno de Galicia e nel ten, polo tanto, unha responsabilidade decisiva. A Academia recoñece que se fixeron neste sector algúns dos máis intensos esforzos humanos. O froito máis importante é o aumento da competencia lingüística das xeracións máis novas. Podemos dicir que hoxe os menores de 30 anos saben masivamente ler e escribir en lingua galega e teñen coñecementos básicos da nosa realidade cultural. Nunca antes se vivira unha circunstancia semellante na historia de Galicia.

Sen embargo, é notorio non só que a lexislación de uso do galego nas aulas se incumpre masivamente, senón tamén que parece que entran nas aulas máis galegofalantes dos que saen. Isto significa que globalmente o sistema escolar non cumpre os obxectivos lingüísticos estipulados e que alí onde os cumpre parece ser resultado da opción persoal do profesor.

A Real Academia Galega solicita que o próximo Goberno Galego poña en marcha unha profunda e aberta reflexión sobre as razóns desta resistencia pasiva dun sector do funcionariado e a adopción de medidas eficaces.

A actividade empresarial

A Real Academia Galega coida que o futuro da lingua galega non se está xogando exclusivamente no eido cultural. A actividade empresarial (fabril e mercantil) é unha actividade prestixiosa e prestixia a lingua que a vehicula. Orabén, esta actividade é un dos ámbitos sociais nos que a lingua galega xoga con máis claridade o papel de lingua subordinada. Con moita frecuencia publicítase, véndese e factúrase en castelán o que se produciu ou elaborou en galego. Con moita frecuencia no mundo da empresa a lingua marca as diferencias de categoría e nómina con máis nitidez cós uniformes de traballo. Ademais, o feito de que o voluminoso investimento publicitario deste sector se faga case só en castelán, condiciona a lingua de boa parte dos procesos empresariais anteriores; e, cando promociona o produto que anuncia, tamén privilexia indirectamente (ou subliminalmente) a lingua que vehicula a programación, a publicidade, a transacción e a factura. En cada unha destas operacións empresariais a lingua galega sae silenciosamente derrotada.

Sen embargo, isto non é así necesariamente: os estudos de mercado publicados polo Consello da Cultura Galega evidencian que en Galicia a exclusividade do castelán non só non é indispensable dende unha perspectiva estritamente comercial senón que, pola contra, o galego en Galicia axuda a vender.

A Real Academia Galega coida que as institucións públicas poderían intervir decisivamente e colaborar a quitarlle á lingua galega esta mordaza que a rutina vén aceptando inconscientemente. Referímonos ás multimillonarias axudas ou subvencións que dende diferentes Consellerías se facilitan a numerosas empresas. Chegaría con condicionar esas axudas a un impulso do uso do galego por parte desas empresas. Non se trata de condicionar a lingua nas súas relacións comerciais co exterior de Galicia senón da súa actividade en Galicia.

A Xunta de Galicia debería esixir como contrapartida ás subvencións que outorga contratos dos traballadores e nóminas en galego, rotulación da empresa en galego, etiquetado, publicidade e facturación para Galicia en galego.

Microtoponimia

Galicia dispón dun arquivo documental de excepcional riqueza na súa toponimia como consecuencia da dispersión da poboación e do minifundio. Non ten equivalente en toda a península ibérica. Sen embargo o abandono da actividade agraria, o xigantesco proceso de urbanización e diversas intervencións como obras públicas ou concentración parcelaria poñen en perigo de desaparición irreversible unha gran parte deste tesouro. Catastros, mapas e demais documentos conteñen moitas veces reproducións contradictorias e por veces aberrantes destes topónimos. Só os moi vellos gardan memoria das formas auténticas pero os vellos estánsenos indo. Cómpre unha acción institucional intensa (que pode estimular a cooperación privada, como acontece xa con certas Comunidades de Montes) que salve nesta lexislatura este tesouro, na seguridade de que na posterior sería xa inútil intentalo. Esta Real Academia Galega, en coherencia cos seus Estatutos, iniciou este traballo, que deberán realizalo preferentemente filólogos autóctonos, convocando o *Premio P. Sarmiento de investigación en microtoponimia* e que salvou a de dous Concellos (Marín e Vilamartín de Valdeorras). A Xunta de Galicia puxo tamén en marcha unha actividade paralela, óptima no método pero insuficiente nos recursos.

A Real Academia Galega considera boas tódalas iniciativas pero advirte que estamos ante unha emerxencia cultural. Precísase un proxecto máis ambicioso que nos permita salvar en catro anos a microtoponimia ou estarémola dando por perdida para sempre.

A Academia entende tamén que, tendo por lei a competencia para dictamina-lo correctamente lingüístico, debe de estar presente como tal na Comisión de Toponimia da Xunta de Galicia que establece as formas legais dos topónimos.

Nova Lei de Normalización Lingüística

A vixente Lei de Normalización Lingüística foi providencial e permitiu importantes avances na protección e na normalización do galego. Pero a aplicación práctica da Lei e o tempo transcorrido dende 1983 fixeron ver lagoas e imprecisións deste instrumento xurídico. De por parte, apareceron situacións novas e incluso o Estado Español adquiriu compromisos lingüísticos internacionais (*Carta Europea das Linguas*) que non están contemplados na Lei de 1983. Cómpre actualizala no mesmo clima de consenso que presidiu a elaboración daquela.

- 1.- A *Carta Europea das Linguas*, á que se adheriu recentemente o Goberno español, contempla no seu articulado outros dereitos e alcances legais para o fomento e protección das linguas menos extendidas, entre as que está o galego. Os dereitos lingüísticos dos cidadáns que recolle a *Carta* non están suficientemente recoñecidos na nosa Lei de 1983.
- 2.- A produción lexislativa estatal sobre as linguas españolas en distintos ámbitos nestes 18 anos construíu un dereito que non está expresamente incorporado á Lei de 1983.
- 3.- Hai sectores para os que a Lei nada contempla, coma tal, as relacións laborais e profesionais, o ámbito privado, os dereitos dos consumidores

e usuarios. Tampouco as novas tecnoloxías e os medios de comunicación audiovisuais están suficientemente contemplados: estas novísimas ferramentas están axudando moito a lingua galega pero é igualmente certo que o seu uso real funciona como factor de desgaleguización en territorios e ámbitos tradicionalmente galegófonos. Unha nova Lei ten que controla-los usos nocivos para identidade galega destas novas ferramentas e impulsa-la presenza nelas da lingua galega.

- 4.- Na nova Lei a toponimia debe ter maior precisión. Debe deslindarse de quen é a autoridade en materia de lingua, para evita-la contradicción actual de que esta parte da lingua estea sendo dictaminada polo Goberno Galego, a través da súa Comisión de Toponimia, na que a Academia nin sequera está actualmente presente como institución. A Academia recoñece a competencia científica dos lingüistas da Comisión de Toponimia pero desexa que esta ambigüidade se resolva.
- 5.- Unha parte importante do Dereito, en expansión, é a dos dereitos civís e mercantís. No primeiro, por exemplo, non se prevé a presenza de inmigrantes, que vai ir a máis. Os seus dereitos e a política de integración deben ser vistos nunha inter-relación dende as instancias públicas. No eido mercantil a Lei actual non entra neste asunto, por iso aínda perviven conflitos coma os dos Rexistros Mercantís, de competencia estatal, que actúan ó arbitrio de cada titular.
- 6.- O ámbito xudicial rexistrou nestes dezaoto anos importantes modificacións lexislativas que tamén afectaron ás linguas. Compría incorporar ó novo texto, cun sentido harmonizador, as precisións lexislativas (*Lei Orgánica do Poder Xudicial, Lei de Axuízamento Criminal, etc.*). Os milleiros de expedientes que se examinan e sancionan no ámbito contencioso-administrativo e unha parte substancial dos actos xurídicos documentados nas notaría polos diferentes departamentos da Xunta fanse en castelán. Compría que os servicios xurídicos da Xunta de Galicia tra-

mitasen de oficio en lingua galega tódolos expedientes perante as diversas xurisdiccións e que, no seu caso, solicitasen que o Tribunal dictase sentenza en lingua galega.

7.- Compría ter en conta tamén os cambios que experimentaron as regulamentacións da Administración Local e estatal.

8.- O futuro da lingua galega non se xoga exclusivamente no eido cultural. A empresa é un sector prestixioso e prestixiador e, en consecuencia, aquelas empresas que reciban algún tipo de axuda económica por parte do Goberno Galego virán obrigadas a impulsa-lo uso da lingua galega no conxunto das súas actividades de xeito que se deberán comprometer a teren en galego polo menos

a) contratos dos traballadores e nóminas,

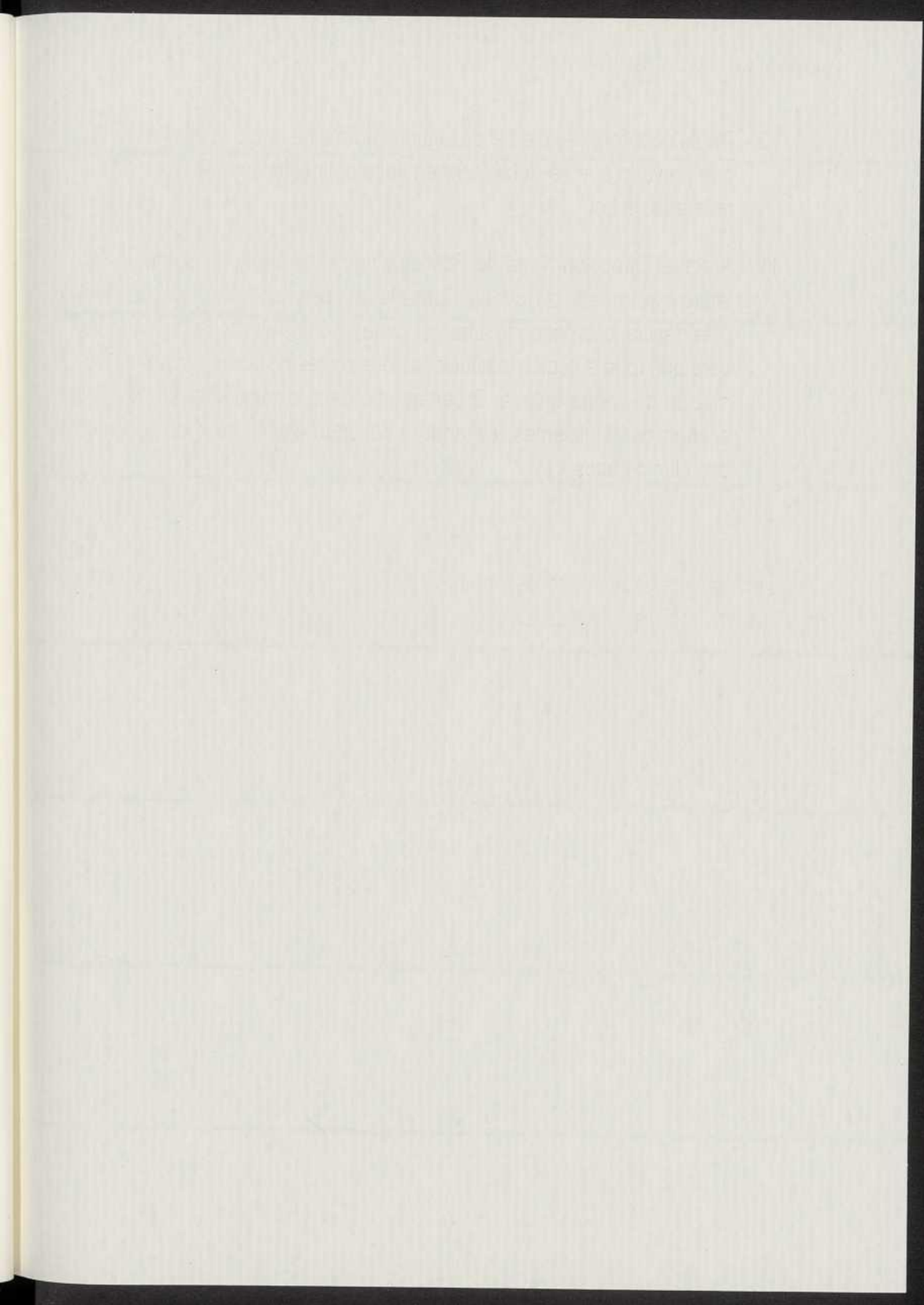
b) rotulación da empresa,

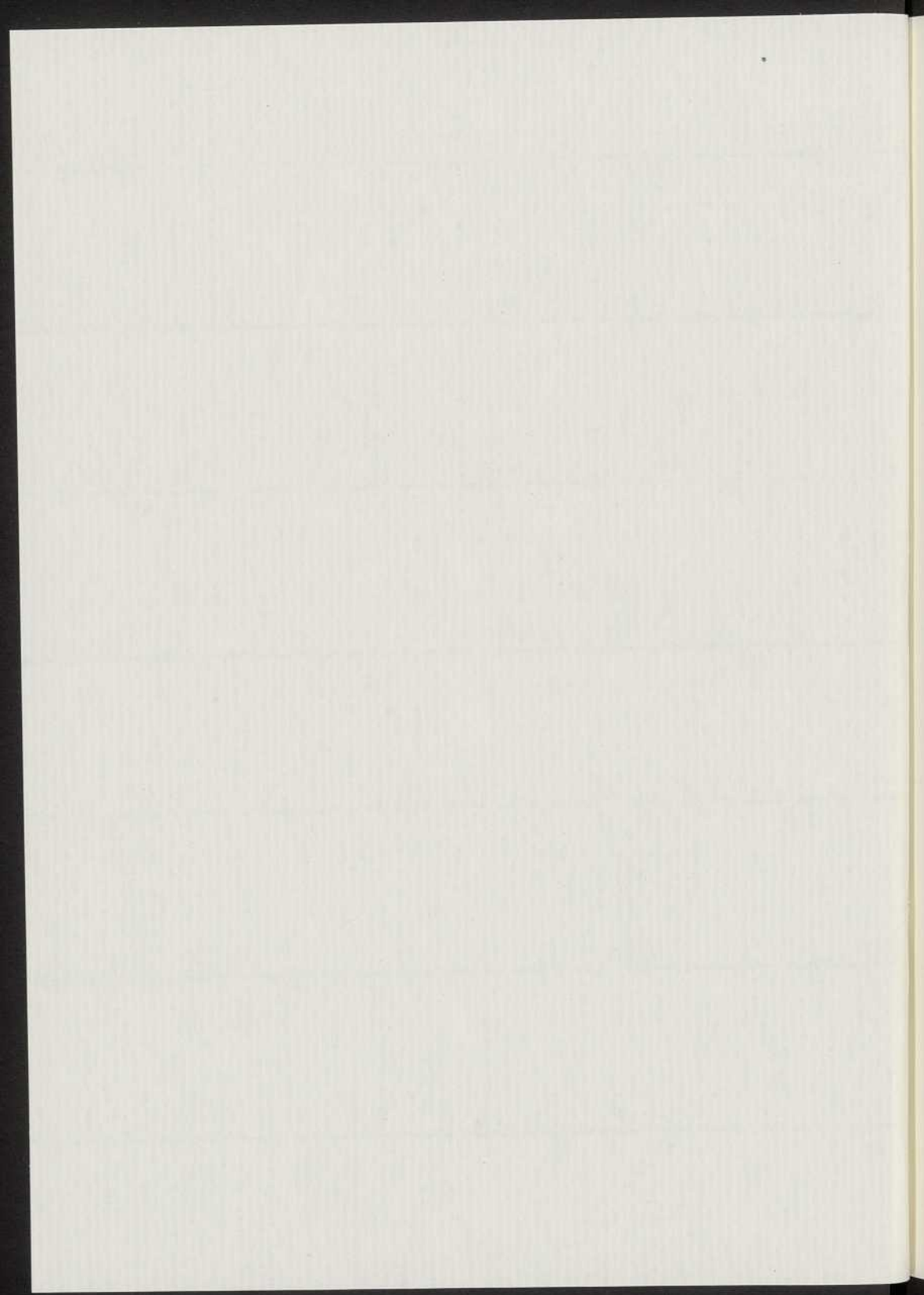
c) etiquetado e publicidade para Galicia.

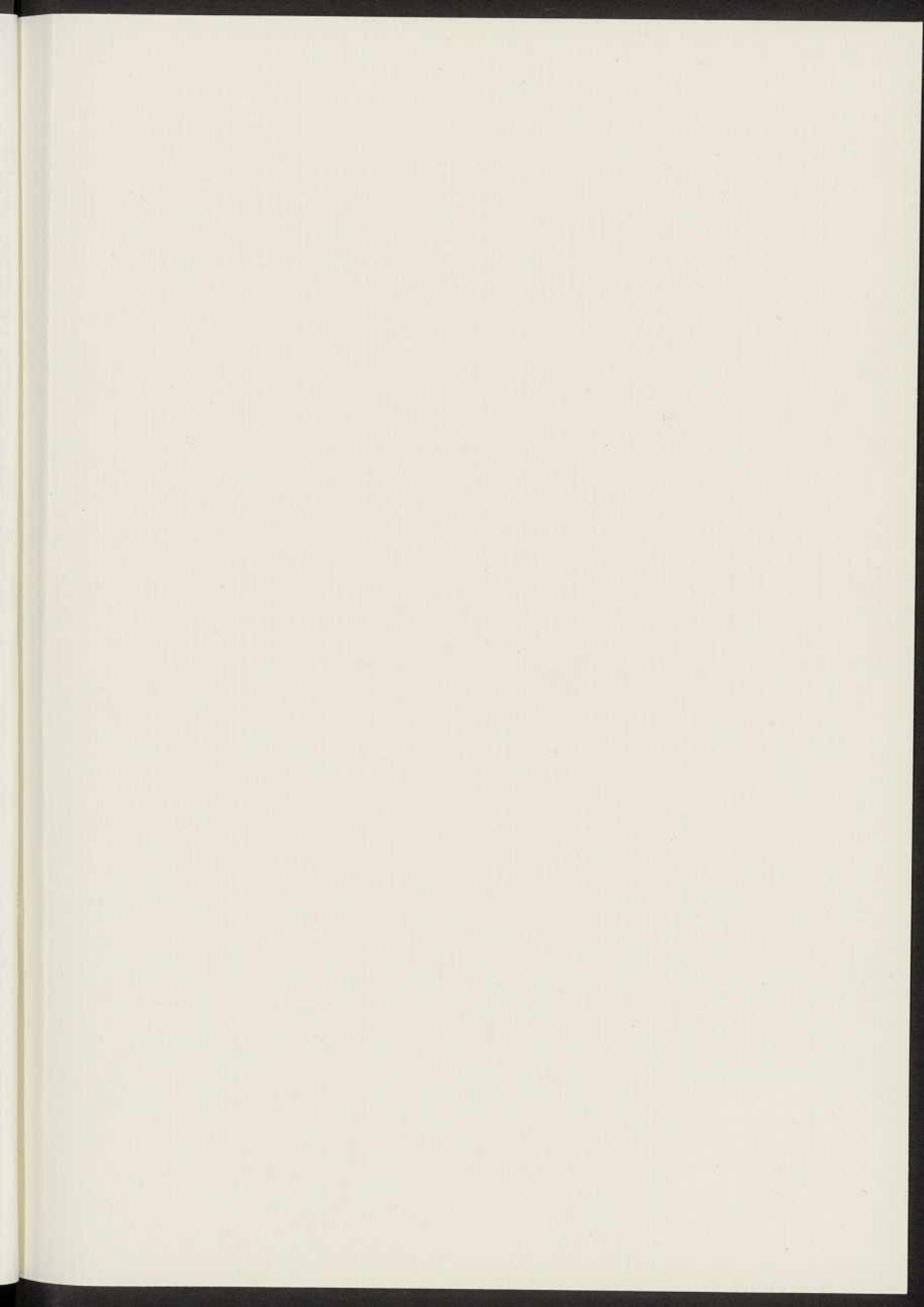
9.- Agradécense os esforzos que algúns cargos públicos electos ou designados fixeron para falaren o galego no exercicio da súa función. Sen embargo, 18 anos despois da actual Lei, comparecen ás veces ante os medios de comunicación persoas que chapurrean con tanto esforzo, que producen unha impresión penosa para os vellos que o falan toda a vida e para os centos de miles de rapaces, mozos e adultos que o estudian e que tiveron que acreditar en exames o seu dominio. É coma se os nosos representantes puidesen eximirse do que lles esixen ós seus electores. Ninguén debía poder acceder a un cargo público en calquera administración e en calquera nivel se non acredita con feitos que está en condicións de se expresar con fluidez, e con corrección, en lingua galega oralmente e por escrito. Fluidez e corrección parecen esixibles por igual.

- 10.- Debía debaterse se é a Lei ou algunha norma de rango inferior quen ten que preve-lo que se debe facer en caso de incumplimento manifesto e reiterado da Lei.
- 11.- A actual Dirección Xeral de Política Lingüística debía ter competencia sobre a actividade de tódalas Consellerías, ben dándolle rango de Vicepresidencia, ben pasando a formar parte da Consellería de Presidencia, para que toda a acción institucional teña o mesmo compromiso de promoción da lingua galega. E certamente debe estar dotada de medios económicos suficientes, evitando a continua diminución de recursos dos últimos anos.

A Academia saúda os novos representantes do pobo galego e deséxalles éxito na súa actuación para ben de toda Galicia.

REAL ACADEMIA
GALEGA

F 16167